

ведення експертних досліджень з подальшим їх використанням в оперативно-розшуковій діяльності й кримінальному провадженні.

МЕСТО ЭКСПЕРТНОЙ ПРОФИЛАКТИКИ В СИСТЕМЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ

Русецкий А. А., Угровецкий О. П.

Проведен ретроспективный анализ мнений ученых относительно содержания категорий «борьба с преступностью» – «противодействие преступности» в сравнении с решением задач получения первичной информации о противоправном поведении, осуществления профилактических мероприятий, выявления, пресечения и расследования преступлений. Определены взгляды ученых относительно сущности экспертной профилактики как составляющей противодействия преступлениям. Уточнено определение понятия экспертной профилактики преступлений и выяснены функции-задачи, которые решаются во время ее осуществления. Доказано, что соответствующие методики судебных экспертиз могут быть основой организационно-тактических рекомендаций по предупреждению, выявлению и расследованию преступлений. Даны рекомендации по направлениям осуществления научных исследований для формирования теоретических основ экспертной профилактики преступлений.

PLACE OF EXPERT PREVENTION IN CRIME COUNTERACTION SYSTEM

Rusetskyi A. A., Uhrovetskyi O. P.

The message performs a retrospective analysis of the scientists' opinions on the content of the categories "struggle against crime" – "counteraction to crime" in comparison with solving the problems of obtaining primary information about illegal behavior, implementing the preventive measures, detecting, suppressing and investigating the crimes. The views of scientists on the essence of expert crime prevention as a component of counteraction to crimes are defined. The message clarifies the definition of the concept of expert crime prevention and reveals the functions-tasks that are to be solved during its implementation. It is proved that appropriate forensic techniques can be the basis of organizational and tactical recommendations for the prevention, detection and investigation of crimes. The author gives recommendations on the directions of scientific study for the formation of theoretical foundations of expert crime prevention.

УДК 343.98

О. Ю. Булуков, доцент кафедры криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент, e-mail: auge@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ПРИЙНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ РІШЕНЬ У ТЕОРІЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

У теорії криміналістики на сучасному етапі розвитку спостерігаються тенденції дослідження й удосконалення окремих положень криміналістичної тактики. Значне місце в дослідженнях займають тактичні рішення та окремі аспекти їх прийняття при встановленні обставин кримінального правопорушення.

Сутність прийняття тактичних рішень, полягає в послідовному застосуванні вольових зусиль суб'єктом слідчої (судової) діяльності при встановленні обставин правопорушення. Зазначене дозволяє зробити висновок щодо необхідності розроблення нових підходів при визначенні структури та типової послідовності цього процесу.

Новим підходом до вирішення цієї проблеми є використання структури вольового акту при визначенні послідовності прийняття тактичних рішень. Така послідовність уключає логічно пов'язані між собою етапи розумової діяльності, що завершуються етапом практичної реалізації прийнятого рішення. До етапів прийняття та реалізації тактичних рішень належать: а) аналіз інформації щодо різних сторін процесу встановлення обставин кримінального правопорушення; б) постановка мети тактичного впливу; в) формулювання завдання, яке необхідно вирішити; г) визначення засобів і способів вирішення завдання; д) вибір тактичного рішення з можливих варіантів; е) реалізація рішення.

Послідовність прийняття тактичних рішень завжди є незмінною. Не є винятком ситуації прийняття рішень у малі терміни часу, коли певні етапи прийняття не осмислюються особою за браком часу. Розкриємо кожний із вказаних етапів прийняття тактичних рішень.

На першому етапі суб'єктом слідчої (судової) діяльності, що приймає тактичне рішення, здійснюється аналіз наявної інформації стосовно вчинення кримінального правопорушення. Інформація, яка піддається аналізу, при цьому може бути умовно поділена на: а) інформацію щодо способів підготовки, учинення й приховання; мотиву; мети та суб'єктивного відношення особи до вчинення правопорушення; б) інформацію стосовно поведінки підозрюваного при вчиненні правопорушення та під час досудового й судового слідства; в) інформацію щодо інших осіб (родичів, знайомих підозрюваного та ін.), які

протидіють установленню обставин правопорушення; г) інформацію стосовно наявних засобів і способів, необхідних для прийняття та реалізації рішення; д) інформацію щодо прогнозованого результату рішення тощо. Аналіз зазначеної інформації дозволяє попередньо окреслити мету, досягнення якої надасть можливість отримати нові дані в провадженні.

На другому етапі прийняття тактичного рішення здійснюється постановка мети тактичного впливу. Мета як бачення остаточного результату є наслідком спонукання особи діяти певним чином для встановлення всіх обставин кримінального правопорушення. При встановленні цих обставин особа керується з одного боку своїми обов'язками відповідно до процесуального статусу, а з другого – професійною честю, що внутрішньо мотивує до вирішення виникаючих завдань і прийняття тактичних рішень.

На третьому етапі прийняття тактичного рішення здійснюється формування завдання, яке підлягає вирішенню в кримінальному провадженні. Це завдання конкретизується залежно від слідчої ситуації, що склалася. Стосовно поставленої мети завдання можуть мати загальний характер або більш конкретний. Наприклад, загальний характер мають завдання системи слідчих (розшукових) дій, а більш конкретний – завдання окремої слідчої (розшукової) дії. Крім цього, при формуванні завдань основна увага приділяється об'єкту тактичного впливу. При прийнятті тактичних рішень аналіз інформації стосовно об'єкта сприяє отриманню нової інформації щодо обставин учинення правопорушення. Багато-варіантність напрямів тактичного впливу передбачає велику кількість об'єктів, що можуть сприяти новій інформації стосовно правопорушення. Основними об'єктами тактичних рішень є: слідча ситуація; планування діяльності; дії, пов'язані з організацією підготовки й проведенням слідчої (розшукової) дії; дії, пов'язані з організацією підготовки та проведенням системи слідчих (розшукових) дій; дії, пов'язані з організацією підготовки й проведенням тактичних операцій, тощо.

На четвертому етапі прийняття тактичного рішення визначаються засоби та способи вирішення сформуваного завдання. Засоби й способи займають важливе місце в механізмі прийняття тактичного рішення, оскільки вони є інструментами здійснення тактичного впливу на певний об'єкт. Засобами здійснення тактичного впливу є: тактичний прийом; система тактичних прийомів; слідча (розшукова) дія; система слідчих (розшукових) дій; тактична операція та ін. До способів тактичного впливу належать: час, місце, послідовність, варіантність, системність, комплексність і періодичність застосування засобів тактичного впливу.

На п'ятому етапі прийняття тактичного рішення визначається його остаточний варіант. Вибір правильного (оптимального) рішення здійснюється із застосуванням обраного методу. Цей етап у механізмі прийняття рішення є підсумком розумової діяльності щодо формування його теоретичної конструкції. Як правило, на цьому етапі виникає декілька варіантів (альтернатив) рішень, із яких обирається один, найбільш ефективний.

На шостому етапі прийняття тактичного рішення теоретична конструкція рішення перетворюється в реальні дії суб'єкта слідчої (судової) діяльності. Реалізація тактичних рішень – це застосування обраних засобів і способів щодо здійснення тактичного впливу для вирішення завдання й досягнення поставленої мети. На цьому етапі розумова модель рішення отримує свій зовнішній вигляд, який є доступним для сприйняття іншими особами та дозволяє оцінити: правильність обрання засобів і способів тактичного впливу, послідовність їх використання; ступінь досягнення поставленої мети та ін.

Зазначений поділ послідовності прийняття тактичних рішень на етапи є певною мірою умовним, оскільки процес прийняття рішення до моменту його реалізації здійснюється особою подумки. Однак, не дивлячись на цей факт, при прийнятті тактичних рішень у швидкоплинних ситуаціях кількість етапів прийняття та їх послідовність залишається такою, як і у всіх інших випадках. Такий підхід до визначення послідовності прийняття тактичних рішень дозволяє дійти висновку щодо типовості розумової діяльності суб'єкта слідчої (судової) діяльності в цьому процесі.

ПРОБЛЕМЫ ПРИНЯТИЯ ТАКТИЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В ТЕОРИИ КРИМИНАЛИСТИКИ

Булукув О. Ю.

Рассмотрены этапы принятия и реализации тактических решений при установлении обстоятельств уголовного правонарушения. Акцентировано внимание на том, что этапы принятия тактических решений логически взаимосвязаны между собой. Это такие этапы: а) анализ информации, которая может включать сведения о: способах подготовки, совершения и сокрытия правонарушения; целях и субъективном отношении подозреваемого к совершению правонарушения; его поведении при совершении правонарушения и во время досудебного и судебного следствия; лицах, противодействующих установлению обстоятельств правонарушения; средствах и способах, необходимых для принятия и реализации решения; прогнозируемом результате решения; б) постановка цели тактического воздействия, которая предполагает видение конечного результата решения при установлении обстоятельств правонарушения; в) формулировка задачи, которая подлежит разрешению и которая конкретизируется применительно к сложившейся следственной ситуации; г) определение средств и способов решения задачи, к которым относятся: тактический прием, система тактических приемов, следственное (розыскное) действие, система следственных (розыскных) действий, тактическая операция и др.; д) выбор тактического решения из возможных альтернатив, что предполагает определение оптимального варианта тактического решения с использованием избранного метода;

e) реализация решения, что включает преобразование теоретической конструкции решения в реальные действия субъекта следственной (судебной) деятельности.

PROBLEMS OF TACTICAL DECISION MAKING IN THEORY OF CRIMINALISTICS

Bululukov O. Yu.

Consideration is given to the stages of making and implementing the tactical decisions in determining the circumstances of a criminal offense. Attention is focused on the fact that the stages of making tactical decisions are logically interconnected. These are the following stages: a) analysis of information, which may include data on: the methods of preparation, commission and concealment of the offense; purposes and subjective attitude of the suspect towards the commission of an offense; his behavior in the commission of an offense and during the pre-trial and judicial investigation; persons who oppose the establishment of offense circumstances; means and methods required for making and implementing the decision; the predicted result of the decision; b) setting the goal of tactical influence, which assumes seeing the final result of the decision when establishing the circumstances of the offense; c) formulation of the task, which is subject to resolution and which is specified in respect to the current investigative situation; d) determination of means and methods for solving the problem, which include the following: tactical maneuver, system of tactical maneuvers, investigative (search) action, system of investigative (search) actions, tactical operation, etc.; e) selection of a tactical decision from the possible alternatives, which assumes the determination of the optimal variant of a tactical decision with using the selected method; e) implementation of the decision, which involves the transformation of solution theoretical construction into actual actions of the subject of investigative (judicial) activity.

УДК 343.98

*І. В. Борисенко, доцент кафедри криміналістики
Національного юридичного університету імені Яро-
слава Мудрого, кандидат юридичних наук, e-mail:
irogborisenko5554@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ ВИНИКНЕННЯ ТА УСУНЕННЯ СЛІДЧИХ ПОМИЛОК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ

Проблеми вдосконалення процесу розкриття та розслідування вбивств є актуальними й такими, що ставлять нові завдання перед наукою криміналістикою. Поглибленого дослідження потребують питання, пов'язані з оптимізацією слідчої діяльності, а відповідно, з помилками й недоліками досудового слідства. Ця проблема потребує розроблення та впровадження в діяльність слідчих органів відповідних науково-методичних рекомендацій з їх усунення. Ретельний аналіз допущених помилок і недоліків на етапі досудового слідства є найважливішою передумовою для визначення шляхів розкриття будь-якого вбивства. Загальний критичний аналіз процесу розслідування (за результатами узагальнення матеріалів кримінальних справ про нерозкриті вбивства) дозволив диференціювати нам типові помилки в діяльності слідчих на:

1. Процесуальні помилки й порушення¹.
2. Помилки тактико-методичного характеру.
3. Помилки планування слідства (при конструюванні версій).

Аналіз недоліків тактичного характеру дозволяє робити висновки про неякісне проведення в першу чергу таких слідчих (розшукових) дій як: огляд місця події; допит свідків і підозрюваного; обшук; пред'явлення для впізнання; залучення експерта для проведення судово-медичної та інших видів судових експертиз. Успіх у розкритті вбивства залежить не тільки від своєчасного й кваліфікованого проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій. Його визначають тактично грамотне проведення слідчих (розшукових) дій, їх обґрунтоване сполучення, особливо на початковому етапі розслідування, уміле використання отриманих при виконанні невідкладних слідчих (розшукових) дій фактичних даних у процесі подальшого розслідування. У діяльності слідчого на початковому етапі розслідування вбивств можна простежити два взаємозалежних напрями: з одного боку, одержання й перевірка показань свідків і підозрюваних; з іншого боку – виявлення слідів вчинення злочину та речових доказів, які потім досліджуються за допомогою різних судових експертиз. Цією обставиною, на наш погляд, обумовлена поширеність помилок саме тактико-методичного характеру під час проведення зазначених слідчих (розшукових) дій, на яких акцентувалася увага.

До суттєвих помилок методичного характеру слід віднести невикористання, неправильне використання або використання не в повному обсязі:

¹ Із метою цілісності та логічного викладення матеріалу ці помилки розглянуто нами разом із помилками тактико-методичного характеру.

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (протокол № 8 від 1 серпня 2018 р.)

Конференція зареєстрована Українським інститутом науково-технічної експертизи та інформації (посвідчення № 105 від 20 березня 2018 р.)

Редакційна колегія:

О. М. Ключев, директор Харківського НДІСЕ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (голова редколегії);

О. П. Угровецький, перший заступник директора Харківського НДІСЕ, доктор юридичних наук, доцент;

Е. Б. Сімакова-Єфреман, заступник директора з наукової роботи Харківського НДІСЕ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник (відповідальний секретар редколегії);

О. О. Свідерський, заступник директора з експертної роботи Харківського НДІСЕ, кандидат юридичних наук;

Г. О. Спіцина, завідувач лабораторії Харківського НДІСЕ, доктор юридичних наук, доцент;

Л. М. Дереча, учений секретар Харківського НДІСЕ, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;

В. В. Хоша, завідувач відділу Харківського НДІСЕ, кандидат юридичних наук;

О. Ф. Дьяченко, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Відповідальний за випуск *О. Ф. Дьяченко*

Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення Харків. НДІ суд. експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 10–11 жовт. 2018 р.). – Харків : Право, 2018. – 250 с.

ISBN 978-966-937-496-7

Збірник містить матеріали, у яких висвітлено сучасні проблеми судової експертології та криміналістики. Особливу увагу приділено проблемам науково-методичного й інформаційного забезпечення судово-експертної діяльності, завданням і тенденціям криміналістики на сучасному етапі її розвитку та загальним положенням судової експертизи: теоретичним, правовим і організаційним питанням.

Для науковців, працівників правоохоронних органів, суддів, судових експертів, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти.

УДК 343.98